

Пиріг Андрій В'ячеславович,

аспірант кафедри оперативно-розшукової діяльності та національної безпеки Національної академії внутрішніх справ

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ

Державний фінансовий контроль у сфері обігу бюджетних коштів становить складну багаторівневу систему органів, наділених контрольними повноваженнями, діяльність яких спрямована на гарантування законності та ефективності управління публічними фінансами. Ураховуючи масштаби бюджетних потоків, різноманітність учасників бюджетного процесу й підвищену суспільно-політичну чутливість питань витрачання публічних коштів, результативність такого контролю прямо залежить не лише від якості правового забезпечення, а й від узгодженості інституційної взаємодії контрольних суб'єктів. Відсутність належної координації або чіткого розмежування компетенції між ними породжує ризики нецільового використання фінансових ресурсів.

Доктринальні підходи до тлумачення поняття «суб'єкти державного фінансового контролю» є неоднорідними. У науковій літературі воно інтерпретується або як сукупність юридичних осіб, що здійснюють моніторингові та контрольні процедури від імені держави, або як система органів публічної влади, наділених загальною чи спеціальною фінансовою компетенцією [1]. Поширеною є позиція, за якої ключовою ознакою суб'єкта визнається його публічно-владна природа та наявність делегованих контрольних повноважень [2]. З огляду на відсутність легального визначення зазначеної категорії, обґрунтовується доцільність трактування суб'єктів державного фінансового контролю у сфері обігу бюджетних коштів як органів державної влади та спеціально створених ними органів, діяльність яких спрямована на забезпечення законності, раціональності й ефективності управління державними фінансовими ресурсами у формах, установлених законодавством. Така дефініція акцентує організаційно-правову природу суб'єкта, поєднує контроль із цільовими орієнтирами бюджетного управління та підкреслює нормативну детермінованість контрольних процедур.

Систему суб'єктів державного фінансового контролю в бюджетній сфері доцільно розкривати через взаємодоповнювальні

класифікаційні критерії: поділ на зовнішній і внутрішній фінансовий контроль та поділ на суб'єктів загальної і спеціальної компетенції. Зовнішній контроль здійснюють конституційно визначені й незалежні інституції – Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Рахункова палата України. Внутрішній (урядовий) контроль реалізується переважно спеціалізованими органами виконавчої влади, серед яких Міністерство фінансів України, Держаудитслужба України, Державна податкова служба України, Державна казначейська служба України, Державна митна служба України, Національний банк України, а також місцеві державні адміністрації та виконавчі органи рад. Більш прикладною є класифікація на суб'єктів загальної та спеціальної компетенції, оскільки вона дає змогу ідентифікувати інституційні ролі, мінімізувати дублювання повноважень і вбудовувати вертикаль контролю.

До суб'єктів загальної компетенції належать органи, для яких фінансовий контроль не є основним видом діяльності, але здійснюється у межах загальних державних функцій: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Національний банк України та органи місцевого самоврядування. Парламентський вимір контролю забезпечується через прийняття та коригування законодавчих засад фінансового контролю, діяльність Комітету з питань бюджету й його підкомітетів, аналіз висновків Рахункової палати, а також створення тимчасових контрольних, ревізійних і слідчих комісій. Президент України впливає на бюджетно-контрольну сферу опосередковано, визначаючи пріоритети фінансової політики. Кабінет Міністрів України забезпечує організаційно-координаційний вплив: спрямовує відомчий контроль та приймає підзаконні акти. Міністерство фінансів України формує та реалізує політику державного фінансового і внутрішнього фінансового контролю, здійснює нормативно-правове регулювання відповідних процедур. На місцевому рівні органи самоврядування контролюють бюджетні повноваження територіальних громад, визначаючи порядок використання коштів спільної власності, прогножуючи місцеві бюджети та подаючи фінансові показники до проєктів районних і обласних бюджетів.

Суб'єкти спеціальної компетенції становлять ядро державного фінансового контролю, оскільки для них контроль у бюджетній сфері є основною або спеціально визначеною функцією. Насамперед це Рахункова палата України, яка здійснює зовнішній фінансовий контроль (аудит) надходжень і використання коштів Державного

бюджету України, перевіряє законність і результативність управління публічними коштами й активами, достовірність звітності та ефективність внутрішніх контрольних систем. Держаудитслужба реалізує державний фінансовий аудит, перевірки закупівель, інспектування (ревізії) та моніторинг закупівель, контролюючи цільове й ефективне використання ресурсів та дотримання законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу. Державна казначейська служба забезпечує казначейське обслуговування бюджетних коштів і контроль за бюджетними зобов'язаннями під час зарахування надходжень і проведення платежів, створюючи запобіжний режим проти неправомірних операцій. Державна податкова служба контролює справляння податків і зборів як основу доходної частини бюджету, а Державна митна служба здійснює документальні перевірки митних платежів, що впливає на стабільність доходів у зовнішньоекономічній сфері. Держфінмоніторинг виконує контрольні зобов'язання України перед ЄС у сфері протидії легалізації доходів і фінансуванню тероризму. Правоохоронні та антикорупційні органи доповнюють систему контролю функціями реагування на порушення й забезпечення невідворотності юридичної відповідальності у бюджетній сфері.

Наявна організація державного фінансового контролю характеризується комплексом проблем, що знижують його ефективність. Найсуттєвішою є відсутність чіткого розподілу функцій, прав, обов'язків і відповідальності між контрольними інституціями. Законодавство не завжди послідовно визначає принципи організації контролю й інституційні межі діяльності окремих органів. Недостатність системного підходу та слабка координація між контролюючими структурами призводять до фрагментарних перевірок без спільних пріоритетів, а в умовах підвищених суспільних очікувань формують додаткові загрози економічній безпеці, створюючи можливості для зловживань та неефективного використання публічних фінансів [3, с. 54]. У зв'язку з цим оптимізація системи суб'єктів контролю повинна бути комплексною та орієнтованою на реконструкцію організаційної структури, а не на ізольовані зміни; здійснюватися поступово та передбачати регулярне оцінювання ефекту реформ і за потреби корекцію концепції; а також урахувати контекст воєнного стану й майбутнього повоєнного відновлення.

Таким чином система суб'єктів державного фінансового контролю у сфері обігу бюджетних коштів в Україні є багаторівневою та функціонально різномірною, що потребує подальшого

вдосконалення нормативно-організаційних засад її функціонування. Відсутність законодавчо закріпленої дефініції суб'єктів контролю та чіткої інституційної вертикалі зумовлює дублювання повноважень і слабку координацію контрольних заходів. Найбільш продуктивним для практики є компетенційний поділ суб'єктів на загальні та спеціальні, що дозволяє вибудовувати узгоджену модель зовнішнього й внутрішнього бюджетного контролю. Формування цілісної вертикалі державного фінансового контролю, синхронізація реформ із трансформацією управлінських функцій, поступовість змін та системне оцінювання їх результативності за умов воєнного стану і повоєнного відновлення є необхідними передумовами підвищення бюджетної дисципліни, нейтралізації загроз фінансовій безпеці та забезпечення ефективного використання публічних коштів.

Список використаних джерел

1. Дика О. С., Біляченко М. В., Левицький Я. Ю. Суб'єктний склад системи державного фінансового контролю в забезпеченні бюджетної безпеки. *Економіка, управління та адміністрування*. 2025. № 1 (111). С. 199–211.
2. Стефанюк І. Б. Методологічні засади функціонування системи державного внутрішнього фінансового контролю в Україні. *Фінанси України*. 2011. № 6. С. 84–102.
3. Борисенко Л. М. Зарубіжна практика державного фінансового контролю та можливості її імплементації в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 13-14. С. 50–54.

Піскунова Ольга Борисівна,

доцентка кафедри адміністративного права, процесу та митної безпеки ННІ економічної безпеки та митної справи Державного податкового університету, експертка Центру політико-правових реформ, кандидатка юридичних наук

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕСВОЄЧАСНЕ ПОДАННЯ ДЕКЛАРАЦІЙ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Згідно зі статистикою Державної судової адміністрації, за останні 5 років порушення публічними службовцями вимог фінансового контролю є найбільш поширеним адміністративним правопорушенням серед пов'язаних із корупцією [1]. Більш детальний аналіз статистичних даних за 2020–2024 роки показує, що рівень